

SUMMARIA – EESTI KEELES

Urmas Nõmmik, *Diskussioon valitseja põhimõttelise rikutuse üle tarkuskirjanduses, näiteks Iobi 29–31*

Iiobi lõpukõnet ehk kaebust ja süütuse vannet Iiobi raamatu peatükkides 29–31 on peetud Vana Testamendi eetika haripunktiks. Selle tähelepanuväärset rolli raamatu struktuuris on veelgi enam esile tõstetud. Ühelt poolt vaatleb siinne artikkel Iiobi raamatu (ja selle peatükkide 29–31) sotsiaalset tausta ja rõhutab selle keskendumist kõrgklassi sotsiaalsele situatsioonile. Teiselt poolt leitakse, tuginedes Vana Testamendi paljudele poleemilistele tekstidele, valitseja põhimõttelist rikutust kritiseerivat tendentsi ka Iiobi raamatu teatud tekstides. Rohkem religioosselt, rahvuslikult ja isegi fundamentalistlikult meelestatud ühiskonnaliikmed esitasid tihti niiviisi selge väljakutse eliidi maailmavaatele. Seda vastuolu Iiobi raamatu tekstides käsitletakse järgnevalt redaktsioonikriitilise teesi valguses, et Iiobi viimane kõne on hilisem lisandus. Artiklis loetletakse hulk põhjusi kõne sekundaarsuse väitmiseks. Artikkel jõuab järeldusele, et Iiobi viimane kaebus ja vanne on poleemiline lisand, mida võib mõista reaktsioonina tendentsile eliidi maailmavaadet kritiseerida. Reaktsioon tuleneb eriti inimestelt, kes ei kuulu ekstremistlikesse rühmitustesse.

Randar Tasmuth, *Tempel, ihu ja “seesmine inimene”*

Apostel Paulus kandis endas judaismile omast arusaama, et Jumal oli Iisraeli keskel kõrberännakute aegse seadusetelgi ja hilisema Jeruusalemma templi vahendusel. Ehkki Jeruusalemma tempel tegutses Pauluse ajal sellele omases hiilguses, on nüüdsel ajastul Jeesusesse uskuva ja temasse ristitud koguduse liikmete ihud Jumala templiks, kes teeb need ihud pühaks. Nagu templid, nii kuuluvad ka inimeste ihud Jumalale ühtaegu nii individuaalses kui ka kollektiivses tähenduses. Kes rikub ja kahjustab inimese ihu, see kahjustab Jumala templit. See pühaduse toonitamine saab erilise rõhu Korintose templite mõju taustal. Selles artiklis näidatakse, et Pauluse kujutluses oli uskliku inimese füüsiline ihu ühendavaks lüliks templi ja inimese erilise aspekti, *seesmise inimese*, vahel.

Randar Tasmuth, *Pauluse antropoloogia: seesmisest inimesest ja inimese “minast”*

Paulus rõhutab 2Kr 4:16 seesmise inimese uuenemist ja nimetab teda veel ühe korra Rm 7:22. Platon tegi vahet nähtava välispidise inimese kui kesta ja nähtamatu seesmise inimese vahel. Aleksandria Philon kasutas inimeses asuva tõese inimese kujundit selleks, et väljendada hinge juhtivat osa. Paulus on ilmselt ise kujundanud fraasile ὁ ἕσω ἄνθρωπος loogilise antiteesi ὁ ἔξω ἄνθρωπος. Konteksti kohaselt iseloomustab Pauluse enda kujundatud välist inimest peamiselt kulumine. Seespidise inimese tunnuseks on võime saada iga päev uuendatud. Väline inimene on küll samane ihuga, kuid seesmine inimene ei ole samane ei ihu ega ka hingega. Omapärasel viisil on seespidine inimene osa uuest loodust ja tema probleem seisneb mitte seotuses ainelise maailmaga, vaid vana ajastuga. Seesmise inimese mõistuslikkus ja lõhestatus avaldub Rm 7-s, kus Paulus samastab seesmise inimese ositi inimese “minaga” ja ka mõistusega, kes nii tahab järgida Jumala Seadust, aga ei tee seda mitte.

Ergo Naab, *Apostel Paulus ja tema kuulutus postkolonialistliku analüüsi vaatevinklist*

Artikkel on katse esitada Pauluse mõnda teoloogilist ideed, kasutades postkolonialistliku piiblikriitika mitmepalgelist interdistsiplinaarset meetodit. Pauluse kirjutised ei ole lihtne uurimisaines ning seepärast tuleb ka postkolonialistliku analüüsi puhul rõhutada, et tegemist on ühe vaatenurgaga teiste hulgas. Pauluse kirjutised lähtuvad tema kuulutuse tuumast, milleks on Jeesus Kristuse pääste evangeelium. Sõnum toetub vanatestamentlikule kuningaootusele ja on seetõttu nii poliitilist kui ka religioosset laadi. Kuigi tema sõnumis puuduvad nii kollaboratsioonistlik kui ka revolutsionistlik alatoon, loob ta programmilise vastukultuuri, mis pakub ennast alternatiivina imperiaalsele propagandale. Pauluse kirjutiste käsitlemisel postkolonialistlikust vaatenurgast on oluline, et tema kuulutust Kristusest ei käsitletaks lihtsakujulise vastandumisena Rooma riigile, vaid kompleksse diskursiivse programmina, mis hõlmab endas mitmekülgeid ja keerulisi lähenemisi.

Jaan Lahe, *Kas rooma Mithrase kultust seob miski Iraaniga? Uurimus rooma Mithrase kultuse seostest iraani religioosse pärimusega*

Küsimus rooma Mithrase kultuse päritolust on olnud oluline alates 19. sajandi lõpust, mil algas kultuse süstemaatiline uurimine, ja on jäänud oluliseks

uurimisprobleemiks tänaseni. Küsimus kõlab: kas jumal Mithras, keda austati Rooma keisririigis ja kelle kuju ümber tekkis müsteeriumikultus, on sama jumal, keda austati Mithra nime all juba Ahhemeniidide ajajärgu Iraanis? Seoseid rooma Mithrase ja iraani Mithra vahel lubavad oletada nii jumala nimi (Mithras kui Mithra latiniseeritud nimekuju), fakt, et antiikautorid väidavad Rooma Mithra kultuse pärimist iraani kultuuripiirkonnast, kui ka Rooma ja Partia vaheliste kontaktide olemasolu. Võrreldes Iraani ja Rooma allikaid, jõuab artikli autor järeldusele, et kuigi kahel jumalal ja kultusel on teatav ühisosa (jumalate solaarne iseloom, seos lepinguliste suhetega), on nende vahel samal ajal ka suured erinevused (Iraani Mithra pole härja tapja, iraani usundis puudus müsteeriumiiniitsatsioon), mistõttu võib väita, et tegemist on kahe erineva jumaluse ja kahe erineva kultusega.

Elo Süld, *Paulus ja Muhamed kui läkitatud nende kutsumislugude valguses, toetudes Piibli ja islami traditsioonile*

Apostel Paulusest ja prohvet Muhamedist on kirjutatud väga palju teadustöid, kuid nende kahe laiapõhjalisi võrdlusi on raske leida. Üks põhjus peitub asjaolus, et Paulust nähakse islami teoloogilises mõtlemises Jeesuse tõelise õpetuse võltsijana ning omaenda isikliku õpetuse, “Pauluse kristluse” loojana. Samuti esitatakse kristlikus religiooni loos Muhamedi peamiselt hereetiku ja valeprohvetina. Ent oma kutsumislugude kaudu asetuvad Paulus ja Muhamed laiemasse õndsusloolisse konteksti. Nende kutsumislugude vahel on hämmastavat sarnasust, mis tuleneb sellest, et mõlema puhul on kasutatud üldisele ning vanatestamentlike prohvetikäsitluste kutsumislugudele omaseid motiive nagu visioon, auditsioon, nimepidi kutsumine, hirmu ja nõrkuse tunnetus, ilmutuse saamine, läkitamine, legitimatsioon. Paulus ja Muhamed ei olnud ise oma ilmutust ja kuulutust valinud ja sellega seotud, vaid nad olid sulastena välja valitud ja neile sai omaks ilmutus ülalt. Varakristliku ja islami traditsiooni kutsumislugudes tuleb esile, et nii Paulus kui Muhamed kogesid kutsumise ajal nõrkust ja hirmu ning otsisid selles hirmus ka tuge ja kinnitust. Eriliselt tuleb esile tõsta kohta, nimelt kõrbe, kus Pauluse ja Muhamedi kutsumine toimus, sest sel on ilmutusele universaalset tähendust andev iseloom.